

Yliopiston on palveltava laajempia päämääriä

■ Markku Vanttaja

1990-luvun alun jälkeistä suomalaista koulutuspoliittista keskustelua seurattaessa saattaa tulla siihen johtopäätökseen, että yliopistojen tärkeimpinä tehtävinä on edistää suomalaisten yritysten kilpailukykyä globalisoituneessa maailmassa ja varmistaa uusien kaupalliseen tuotantoon soveltuvien innovaatioiden kehittäminen.¹ Kilpailukyvyen varmistamiseksi opiskelijoiden tulisi valmistua mahdollisimman nopeasti ja nuorina työelämän palvelukseen. Tutkijoille on puolestaan asetettu alasta riippumatta vaatimukseksi maailman huippututkijoiden joukkoon nouseminen, vaatimattomimmat tavoitteet eivät enää tunnu riittävän.

Vuoden 1997 yliopistolaki määritteli yliopistojen tehtävät siten, että ”yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa nuorisoa palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa.” Vuonna 2004 yliopistolain tekstiin tehtiin lisäys, jonka mukaan ”tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.” Näin yliopistojen perinteisten ope-

1 Vaikka kilpailukykyä hoetaan jatkuvasti, on yritysten globalisoituminen aiheuttanut sen, ettei kilpailukyvyn käsite ole enää niin yksiselitteinen kuin aiemmin. Valtion panostus tutkimus- ja tuotekehittelyyn tarkoittaa nykyisin yhä enemmän myös sellaisten yhtiöiden tukemista, joiden omistus saattaa olla suurelta osin Suomen ulkopuolella. Enää ei ole yhtä selvää kuin aiemmin, kenen tai minkä kilpailukyvyistä on oikeastaan kysymys. Käsitteen hämärtymisestä huolimatta kilpailukyvyistä huolehtimisesta näyttää tulleen eräänlainen kansallinen eloonjäämiskysymys. Laman jälkeen monia asioita on voitu oikeuttaa viittaamalla yksinkertaisesti kansainvälisen kilpailukyvyn ja nopean reagoinnin vaatimuksiin. (Ks. Patomäki 2007, 66.)

tus- ja tutkimustehtävien rinnalle nostettiin ns. kolmas tehtävä. Kyse ei tosin ole mitenkään uudesta asiasta, sillä yliopistot ovat vaikuttaneet voimakkaasti myös lähialueidensa kehitykseen kautta vuosisatojen. Epäselväksi jääkin, mitä lainlaatijalla on ollut mielessään täydentäessään lakia tällä lisämääritelmällä. Mitä lain yhteydessä tarkoitetaan ”yhteiskunnalla”, jonka kanssa tulee olla vuorovaikutuksessa? Entä millaista on yhteiskunnallinen vaikuttavuus, jota tutkimustuloksilta ja taiteelliselta toiminnalta edellytetään? (Kankaala ym. 2004; Saxén 2002.)

Kolmannen tehtävän sisältö on monin tavoin epämääräinen ja monitulkintainen. Joidenkin käsitysten mukaan kolmannella tehtävällä tarkoitetaan ”laajasti määriteltynä yliopistojen yhteiskunnallista palvelutoimintaa” (Kankaala ym. 2004). Erään tulkinnan mukaan kolmannella tehtävällä tarkoitetaan sitä, että yliopistojen edellytetään olevan osa kansallista innovaatiojärjestelmää ja edistävän kansantalouden kasvua ja kilpailukykyä (Häyrinen-Alestalo & Peltola 2006, 276). Toiset ovat puolestaan tulkinneet sen tarkoittavan yliopistojen osallistumista ja vaikuttamista alueelliseen kehittämiseen (Virtanen 2002).

”Yhteiskunnan” vaatimuksista ja tarpeista puhuminen on hämäävä kielenkäyttöä, joka kätkee taakseen monenlaisia ennako-oletuksia. Oletuksena esimerkiksi on, että jokainen tietää mistä puhutaan, kun puhutaan yhteiskunnasta. Tosiasiassa yhteiskunnalla voidaan tarkoittaa eri yhteyksissä hyvin eri asioita. Kuten Jussi Välimaa (Kankaala ym. 2004, 46) on todennut, esimerkiksi ”ympäröivä yhteiskunta” on komiteakompromissilta vaikuttava ilmaisu. Hänen mielestään ympäröivällä yhteiskunnalla voidaan kuitenkin viitata sekä yrityselämän että julki-

sen sektorin tarpeisiin. Välimaan näkemyksestä huolimatta herää epäily siitä, onko vuorovaikutuksessa toimimisella viitattu lakitekstissä sitenkin enemmän yrity maailman kuin julkisen sektorin suuntaan, etenkin kun ottaa huomioon, että julkisesta sektorista näyttää tulleen kiro sana ja jonkinlainen rasite, josta olisi syytä päästä eroon. Yrity maailman käytännöistä tuntuu sen sijaan tulleen malli kaikille elämänoille.

Kun aikaisemmin riitti, että yliopistoissa tehdään tutkimusta ja huolehditaan tutkimukseen perustuvasta koulutustehtävästä, on tilanne muuttunut oleellisesti viime vuosina. Korkeakoulujen alueellista kehittämistä pohtineen työryhmän mukaan takavuosina pelkkä korkeakoulun tulo paikkakunnalle aiheutti alueen toiminnan laajenemista. Taloudellisten vaikutusten lisäksi se toi mukanaan monia sosio-kulttuurisia vaikutuksia. Työryhmän mukaan korkeakouluilta odotetaan nyt paljon enemmän. ”Korkeakoulujen tuottaman osaamisen toivotaan synnyttävän sellaisia innovaatioita, jotka voidaan tuotteistaa ja sitä kautta saada aikaan myönteistä kasvukehitystä alueiden elinkeinorakenteissa ja työllisyydessä. Ja toiminnan tulee olla myös laadukasta, koska globalisoituvassa maailmassa markkina-alue on nähtävä huomattavasti aikaisempaa laajempaan.” (OPM 2001:28, 46.)

Yliopisto ja korkeakoulut halutaan valjastaa yhteiseen taloudelliseen kasvuun ja kaupallisen tuotteistamisen projektiin. Monet humanististen ja yhteiskuntatieteiden edustajat ovat kuitenkin varoitelleet, ettei yhteiskunnallista vaikuttavuutta tulisi ymmärtää teollisuuden ja talouselämän ehdoilla. Esimerkiksi akatemiaprofessori Simo Knuutila on korostanut, että kolmannen tehtävän pitää koskea myös humanistisia aloja. Hänen mielestään yhteiskunnallinen vaikuttavuus on ollut näissä tieteissä vielä suurempi kuin talouden ja tekniikan aloilla, sillä kognitiivisista, kommunikatiivisista ja sosiaalisista valmiuksista on suuri hyöty yhteiskunnalle. Knuutilan mukaan esimerkiksi kaikki mitä kirjoitetaan suomeksi on yhteiskunnallista vaikuttamista. Lain ollessa vielä valmisteluvaiheessa Knuutila totesi toiveenaan olevan, että ”ennen kuin kyseinen uusi muotoilu kirjataan lakitekstiin,

pitäisi vielä tarkemmin eritellä, mitä eri vaikutavuuden muotoja tarkoitetaan. Olisi mietittävä, miten humanististen tieteiden vaikuttavuudesta saataisiin vertailukelpoinen teknillisten ja kaupallisten tieteiden kanssa.” (Acatiimi 2003; Acatiimi 2004.)

Sitran yliasiamies Esko Ahon mukaan laaja ja tiivis vuorovaikutus yliopistojen ja yritysten kesken on ollut yksi suomalaisen teknologiapolitiikan valteista. Hänen mielestään olemme olleet sen kehittämisessä maailmanluokan edelläkävijöitä. Sen sijaan teknologian ulkopuolella tilanne on ollut paljon heikompi. Ahon mukaan kaupallisen opetuksen ja tutkimuksen, kasvatustieteiden tai yhteiskuntatieteiden vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan ja elinkeinoelämän kanssa on huomattavasti vähäisempää ja eräin osin olematonta. Ahon mielestä ”nämä ovet on syytä kii-reesti avata”, sillä ”se palvelisi sekä koulutuksen ja tutkimuksen että ympäröivän yhteiskunnan etua. Näin voisimme tehokkaimmin edistää teknologian kehittämisen ja hyödyntämisen kannalta elintärkeiden organisatoristen, sosiaalisten ja toiminnallisten innovaatioiden syntyä”. Samalla pitäisi hänen mielestään luoda malli, jossa käytännön osaajia voidaan rekrytoida korkeimman opetuksen ja tutkimuksen palvelukseen. Tämä edellyttäisi uuden, vaihtoehtoisen uratien avaamista akateemiseen maailmaan. Ahon mukaan on suoranaista tuhlauksia, että monet elinkeinoelämässä ja julkisella sektorilla menestyksekkään uran tehneistä jäävät työuran päätyttyä päätoimiseksi golfin pelaajiksi tai osallistumaan pelkästään yritysten hallitustyöhön, vaikka he voisivat antaa panoksensa yliopistojen opetuksen ja tutkimuksen kehittämiseen. (Aho 2004.)

Vaikka yliopistojen ja yritysten välisen vuorovaikutuksen lisäämisellä saattaakin olla suotuisia vaikutuksia monilla tieteenaloilla, on syytä muistaa myös tiiviiseen yhteistyöhön liittyvät riskit. Pohjois-Amerikassa, jossa yritykset ovat olleet jo pitkään tiiviissä yhteistyössä yliopistojen ja niiden tutkijoiden kanssa, on havaittu toisinaan myös vakavia eettisiä ongelmia tutkimustuloksia julkistettaessa. Kirjassaan *No logo* Naomi Klein (2003, 158) kertoo esimerkkitapauksena tutkimusryhmästä, joka otti tehtäväkseen vertail-

la tutkimusta sponsoroivan yrityksen valmistaman kilpirauhaslääkkeen tehoa kilpailevaan halpalääkkeeseen. Yhtiö toivoi tietysti tutkimuksen osoittavan oman lääkkeensä olevan halpalääkettä olennaisesti paremman. Tutkimuksessa kävi kuitenkin ilmi, että lääkkeet vastasivat täysin toisiaan. Käytännössä tutkimustulos merkitsi miljoonille kalliimpaa lääkettä käyttäville amerikkalaisille huomattavaa vuotuista säästöä. Sen sijaan tutkimusta rahoittaneelle yritykselle tulos merkitsi valtavaa myyntitappiota. Tutkimuksen tulokset oli tarkoitus julkaista lääketieteellisen alan lehdessä, mutta viime hetkellä tutkimusta rahoittanut firma onnistui estämään julkaisemisen vetoamalla yhteistyösopimukseen, joka antoi yritykselle veto-oikeuden tutkimustulosten julkaisemisen suhteen. Yliopisto pelkäsi kallista oikeudenkäyntiä ja asettui lääkeyhtiön puolelle, ja niin artikkeli vedettiin pois lehdestä. Pari vuotta myöhemmin *The Wall Street Journal* paljasti tapauksen ja tutkimustulokset julkaistiin.

Klein esittää kirjassaan muutaman muunkin esimerkin vastaavanlaisista kiistatilanteista, joissa tutkijoiden ja rahoittajan näkemykset eroavat jyrkästi. Kaikissa mainituissa tapauksissa tutkijat olivat jääräpäisesti uskaltaneet uhmata yhteistyökumppaneitaan ja esimiehiään, minkä ansiosta totuus oli lopulta tullut lehdistön avulla esiin. Kleinin mukaan on kuitenkin naiivia kuvitella, että tutkijoiden suoraselkäisyys olisi akateemisen tutkimuksen rehellisyyden takuuarma suoja. Erään 1990-luvun puolivälissä tehdyn selvityksen mukaan yritysten puuttuminen asioihin tapahtui useimmiten hiljaisuudessa eikä herättänyt vastarintaa. Saman selvityksen mukaan 35 prosentissa tapauksista yhtiöt pidättivät itselleen oikeuden estää tulosten julkaisemisen ja 53 prosenttia kyselyyn vastanneista tutkijoista suostui siihen, että tutkimustulosten ”julkaiseminen viivästyi”. (Klein 2003, 160.)

Ulkomaiset esimerkit tuovat kärjekkäällä tavalla esiin tutkimuksen ”kaupallistumisen” ongelmia. Samalla ne muistuttavat siitä, kuinka tärkeää on tieteen vapaus. Tutkijalla tulee olla vapaus valita tutkimusaiheensa ja menetelmänsä ilman rajoituksia ja oikeus kertoa tutkimuksensa tuloksista ilman sensuuria.

Yliopistolla on enemmän kuin kolme tehtävää

Yliopistojen tehtäviä ei ole syytä pelkistää vain kolmeen tehtävään, kuten nykyisin tunnutaan ajateltavan. Akateemikko Erik Allardtin 1980-luvun alussa luettelemat kuusi yliopiston yhteiskunnallista tehtävää on edelleenkin syytä pitää mielessä. Allardtin (1982) mukaan yksi tärkeimpiä yliopiston tehtäviä on aina ollut korkeinta opetusta edellyttävän työvoiman uusintaminen. Tämä voi merkitä tietyissä tutkinnoissa spesifin ammattikoulutuksen tarjoamista, mutta toisaalta on olemassa tutkintoja, joissa opetuksen keskeisenä tehtävänä on tarjota yleisiä tieteellisen ja rationaalisen ajattelun valmiuksia. Toisena yliopiston tehtävänä on uuden tieteellisen ja tutkimuspohjaisen tiedon välittäminen. Kolmantena tehtävänä on puolestaan tutkimuksen keinoin saatavan uuden tiedon luominen. Mainitut kolme tehtävää liittyvät siis yliopistossa tehtävään tutkimukseen ja sen pohjalta järjestettävään opetukseen.

Neljäntenä ja tämän päivän näkökulmasta tarkastellen varsin keskeisenä tehtävänä voidaan pitää Allardtin esille ottamaa autoritaarisen vallankäytön vastustamista. Hänen mukaansa yliopistot ovat kautta aikojen olleet autoritaarisen vallankäytön tärkeimpiä vastustajia. Allardt näki runsaat 25 vuotta sitten autoritaarisuuden ilmenemismuotojen olleen Suomessa lieviä. Selvimmin nämä ilmenivät hänen mielestään liiallisina byrokraatisoimispyrkimyksinä ja byrokraattien vallanhaluna. Autoritaarisen vallankäytön vastustamisen olettaisi nykyisin olevan entistä tärkeämmässä asemassa, ottaen huomioon millaiseen hallinnollisten ja rakenteellisten uudistusten myllytykseen yliopistot ovat viime vuosina joutuneet. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että yliopistot ovat antautuneet muun muassa lisärahoituksen toivossa liian helposti kansainvälisten vaikutteiden, poliitikkojen ja valtionhallinnon virkamieseliitin ohjailtavaksi. Autoritaarisuuden vallankäytön vastustaminen näyttää tehtävältä, jota on selvästi laiminlyöty viime vuosina, vaikka aihetta tehtävän hoitamiseen olisi enemmän kuin ehkä koskaan aiemmin.

Viidentenä yliopistojen tehtävänä Allardt piti sivistysyliopiston aatteen elävänä pitämistä, vaikka katsoikin sen olleen jo 1980-luvun alkupuolella varsin vaikeaa. Hän kuitenkin muistutti, ettei tieteellinen tutkimus ja koulutus ole vain ulkonaista menetelmien ja tietojen käyttöä ja omaksumista, vaan sen lisäksi niiden tuli luoda omakohtaista kriittisyyttä, tietoisuutta, sivistystä ja rakkautta tiedon hankintaan. Yliopistojen tuli vaalia sellaista ajattelun ja ymmärtämisen kykyä, jonka varassa elämäntehtävän suorittaminen voi muuttua joksikin muuksi kuin kerran annettujen ohjeiden mekaaniseksi noudattamiseksi. Myös sivistysyliopiston aatteen ylläpitäminen näyttää edelleen vaikeutuneen viimeisen parin vuosikymmenen aikana. Yliopistojen sivistystehtävää voi olla vaikea toteuttaa tulosjohdettuisissa laitoksissa, vaikka se saattaakin vielä elää yliopistolaisten ihanteissa. (Ks. Huusko 2006.)

Kuudentena yliopistojen tehtävänä Allardt puhui kahden kulttuurin yhdistämisestä. Tällä hän tarkoitti luonnontieteellis-teknisen ja humanistisen kulttuurin yhdistämistä. Allardtin mukaan historiallisesti tarkasteltuna maassamme on esiintynyt eräänlaista heiluriliikettä erilaisen tiedon painottamisessa. Joskus on esimerkiksi painotettu humanistista, joskus yhteiskuntatieteellistä ja joskus teknistä tietoa. Yksipuolisia painotuksia olisi Allardtin mielestä vältettävä, koska yhteiskunnan tasapainoinen toiminta edellyttää monipuolisen tiedon saantia ja luomista. Innovaatioyliopistoa koskevissa suunnitelmissa voidaan katsoa olevan kysymys yhdenlaisesta pyrkimyksestä yhdistää erilaisia tieteenalakuultuureja. Keskeinen kysymys on kuitenkin, voivatko eri kulttuurit todella säilyttää yhdistämisessä ominaispiirteensä vai alisteataanko esimerkiksi taidetta painottava kulttuuri kaupallisen ja teknisen kulttuurin palvelijaksi, kuten monet taideopiskelijat ja taiteilijat tuntevat aiheellisesti pelkäävän.

Yliopisto oikeudenmukaisuuden asialla?

Allardtin luettelemien kuuden tehtävän lisäksi yliopiston tehtäväksi voisi nostaa vielä eriar-

voisuuden torjumisen ja oikeudenmukaisuuden puolustamisen sekä paikallisella että globaalilla tasolla. Uusliberalistinen kilpailuideologia tuottaa jatkuvasti eriarvoisuutta ja epäoikeudenmukaisuutta. Samalla kun koulutuksesta on tullut yhä enemmän kauppatavaraa, jota myydään ja ostetaan muiden kaupallisten tuotteiden tapaan, on koulutuksen eriarvoisuus lisääntynyt. Esimerkiksi tällä hetkellä näyttää olevan käynnissä maailmanlaajuinen kamppailu yliopistojen kesken maksukykyisistä opiskelijoista ja etevimmistä huippututkijoista. Pienten kielialueiden ja syrjäisten sekä alikehittyneiden maiden yliopistot ja opiskelijat ovat tässä pelissä heikoilla.

Alun alkaenkin yliopistot ovat olleet globaaleja instituutioita, sillä niillä oli aikoinaan yhteisen kielenä latina ja ne palvelivat kansainvälistä opiskelijajoukkoa. Myös professorit tulivat useista monista eri maista. Nykyisin hallitsevana tieteen kielenä on englanti. Sen valta-asemalla on monia seurauksia, jotka eriarvoistavat yliopistojen asemaa eri puolilla maailmaa.² Englanninkielen valta-asema tieteellisessä vuorovaikutuksessa tarjoaa monia merkittäviä etuja mm. Yhdysvalloille, Isolle-Britannialle ja muille englantia puhuville maille. Erityisesti Yhdysvallat on vahvassa asemassa, koska monet tieteelliset aikakauslehdet toimitetaan siellä. Tästä on etua amerikkalaisille kirjoittajille, ei ainostaan siksi että he saavat kirjoittaa omalla äidinkielellään, vaan myös sen vuoksi, että vertaisarvioinnista huolehtivat pääasiassa ihmiset, joille amerikkalaisten käyttämä kieli ja metodologia ovat entuudestaan tuttuja. Muiden tutkijoiden täytyy kommunikoida vieraalla kielellä ja sopeutua vieraaseen akateemiseen normistoon. Aikakauslehtien ohella myös kirjojen julkaisumarkkinoilla englanninkielen asema on erittäin vahva. Esimerkiksi monet oppikirjat ovat kirjoitettu Yhdysvaltojen tai Ison-Britannian perspektiivistä ja niitä myydään maailmanlaajuisesti. Oppikirjat vaikuttavat eri maiden opiskelijoiden ja yliopisto-opettajien

2 Englanninkielen vahvaa asemaa kuvaa esimerkiksi se, että neljä englanninkielistä maata, Yhdysvallat, Englanti, Australia ja Uusi-Seelanti ottaa vastaan 56 prosenttia OECD alueen kansainvälisistä opiskelijoista (Raivola 2005).

näkemyksiin ja ajatteluun, ja ne tuottavat voittoa englanninkielisille julkaisijoilleen. Englanninkielen valta-aseman seurauksena ns. pienten kielten alueilla yliopisto-opetus saatetaan muuttaa lähes kokonaan englanninkieliseksi oman äidinkielen sijasta (Altbach 2004, 10–11).

Opiskelijoiden ja tutkijoiden liikkuvuus eri maiden välillä on viime vuosina selvästi lisääntynyt. Samanaikaisesti kun yliopistot samankaltaistuvat ja tutkinnoista tulee vertailukelpoisempia, laajenevat yliopistokoulutuksen globaalit markkinat. Tällä hetkellä opiskelijoita ja yliopistopettajia virtaa lähinnä etelästä pohjoiseen, toisin sanoen alikehittyneistä maista suuriin akateemisen maailman metropoleihin. On arvioitu, että noin 80 prosenttia maailmalla liikkuvista vaihtopöytäopiskelijoista on kotoisin alikehittyneistä maista ja käytännöllisesti katsoen kaikki opiskelevat pohjoisessa. Monet heistä eivät palaa koskaan kotimaahansa. Esimerkiksi 80 prosenttia kiinalaisista ja intialaisista opiskelijoista, jotka ovat lähteneet Yhdysvaltoihin, eivät tutkinnon suorittuun palaa takaisin kotimaahansa, vaan he jäävät töihin Yhdysvaltoihin. Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen on myös sen alueilta virrannut runsaasti tutkijoita ja opiskelijoita Länsi-Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Useimmat kansainväliset opiskelijat maksavat opinnoistaan tuottaen näin huomattavia tuloja isäntämaalleen ja samalla heikentäen oman kotimaansa taloudellista tilannetta. Eräiden arvioiden mukaan kehitysmaiden opiskelijoiden ulkomailla kuluttama rahamäärä vastaa jotakuinkin kehitysmaiden saamaa ulkomaanapua. Kyseiset opiskelijat eivät saa ainoastaan koulutusta omalla alallaan, vaan he myös omaksuvat opiskelumaansa akateemisen kulttuurin arvot ja normit. Näillä arvoilla ja normeilla ei kuitenkaan välttämättä ole käyttöä myöhemmin opiskelijoiden kotimaassa. (Altbach 2004, 12.)

Muuttoliike ei kuitenkaan rajoitu vain kehitysmaiden ja länsimaiden välille. Myös läntisen maailman sisällä yliopistoväki liikkuu houkuttelevampien mahdollisuuksien, palkkojen ja työolosuhteiden perässä. Tällä hetkellä esimerkiksi Isosta-Britanniasta siirtyy matalan palkkatason ja heikentyneiden olojen vuoksi akateemista väkeä Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Ison-Bri-

tannian viranomaiset ovat perustaneet erityisiä rahastoja, joiden turvin he pyrkivät houkuttelevaan parhaimpaan professorejaan jäämään kotimaahan. Myös Suomesta on houkuteltu työnteekijöitä suurempiin metropoleihin ja keskeisiin tutkimusyksiköihin, joissa on ajanmukaisimmat välineet ja toimintaympäristö. On myös todennäköistä, että muuttoliike Euroopan unionin sisällä tulee kasvamaan samalla kun tutkinnot ja järjestelmät yhdenmukaistuvat. Akateemista muuttoa tapahtuu kaikilla tieteenaloilla, mutta erityisesti insinööritieteissä ja informaatioteknologian aloilla. Yleisesti ottaen teollisuusmaat hyötyvät selvästi siitä, että tarjolla on runsaasti alikehittyneissä maissa koulutettuja tutkijoita ja yliopistopettajia, jotka ovat valmiita myymään osaamistaan korkeimman tarjouksen tehneelle taholle. Näin nämä maat itseasiassa auttavat rikkaita länsimaita pitämään yllä jo ennestäänkin ylivoimaista etumatkaansa tieteessä ja oppineisuudessa. Alikehittyneiden maiden kanssa vastaavanlaisessa asemassa ovat myös monet pienet ja syrjäiset maat. (Altbach 2004, 13–15.)

Altbachin (2004, 24) mukaan globalisaatio korkeakoulutuksessa ja tieteessä on väistämätöntä. Yliopistomaailma on aina ollut kansainvälinen ja sitä on aina luonnehtinut epätasa-arvo. Moderni teknologia sekä yhä helpommaksi käyvä opiskelijoiden ja korkeastikoulutetun väestön liikkuvuus yli maantieteellisten rajojen laajentavat edelleen globalisaatiota. Haasteena on pyrkiä muuttamaan globaalia akateemista ympäristöä sellaiseksi, että se olisi niin tasa-arvoinen kuin mahdollista. Eriarvoisuuden tunnistaminen on ensimmäinen askel kohti parempaa tulevaisuutta. Seuraavaksi eriarvoisuutta on pyrittävä vähentämään. Kaupallistuvan ja massoituvan korkeakoulutuksen kontekstissa eriarvoisuuden vähentäminen ei ole helppo tehtävä. Onkin varmistettava, ettei globalisaatio muutu eräänlaiseksi 2000-luvun uuskolonialismiksi, jossa suuret yliopistokeskukset alistavat alikehittyneiden maiden ja pienten syrjäseutujen koulutettua väestöä palvelemaan vain omia tarpeitaan.

Suomi on toistaiseksi noudattanut maksuttoman koulutuksen politiikkaa myös ulkomaisten opiskelijoiden kohdalla. Suunnitteilla on kuitenkin

kin ryhtyä perimään EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevilta korkeakouluopiskelijoilta lukukausmaksuja. Opiskelujen maksuttomuus on tähän saakka ollut ehkä tärkeimpiä syitä siihen, miksi ulkomaiset opiskelijat valitsevat Suomen opiskelumaakseen. Jos tulevan työvoimapulan vuoksi on tarpeen houkutellessa Suomeen osaavaa ulkomaista työvoimaa, on opintojen muuttaminen maksulliseksi osaltaan vähentämässä Suomen vetovoimaa. Miksi opiskelijat valitsisivat kylmän ja syrjäisen pohjoisen maan, jos samalla rahalla voi valita maantieteelliseltä sijainniltaan mielekkäämmän vaihtoehdon, jossa ulkomaisten opiskelijoiden opintojen järjestämisessä on lisäksi pidemmät perinteet. Vastauksena voi olla suomalaisen yliopistokoulutuksen korkea laatu, jota nykyisin niin tarmokkaasti peräänkuulutetaan. Tosiasia kuitenkin on, että nykyisillä opetusresursseilla korkean laadun varmistaminen uhkaa jäädä toiveeksi. Suomalaiset yliopistot tuskin pystyvät kilpailemaan ulkomaisten yliopistojen kanssa, joiden resurssit ovat monikymmenkertaiset.

Kohti kestävämpiä päämääriä

Nykyisin näyttää olevan vallalla pyrkimys alistaa yliopistollinen tutkimus lyhytnäköisesti käytäntöä palvelevaksi ja välittömästi tuotantoon soveltuvaksi käyttöesineeksi. Yliopiston tulee kuitenkin palvella yritysmaailman kilpailukyvyyn kohentamisen sijasta laajempia ja kestävämpiä päämääriä. Kansainvälisen kilpailukyvyyn jatkuvan korostamisen sijasta yliopistojen panosta tarvitaan nykyisin ennen kaikkea ekologisten kysymysten ratkaisemisessa.

Allardtin (2002) mukaan 2000-luvulla huipputeknologian kannattajat ohjaavat merkittävästi Suomessa harjoitettavaa tieteellistä toimintaa. On vaikea sanoa, kuinka kauan näin tulee jatkumaan. Historialliset tarkastelut osoittavat, että aina syntyy uusia auktoriteetteja, jotka korvaavat vanhat auktoriteetit. On perusteltua yhtyä Allardtin näkemykseen siitä, että 2000-luvun yhteiskunnallisen keskustelun perusteella uusi auktoriteetti saattaisi muodostua juuri ekologiaa ja luonnon tasapainoa kannattavista tahoista. Esimerkiksi ilmastonmuutokseen liittyvien

ongelmien ratkaisemisen voi olettaa pakostakin vaikuttavan monin tavoin tieteelliseen toimintaan ja tutkimusten kysymystenasetteluun eri tieteenaloilla.

Kaikki edellä luetellutkin yliopistojen tehtävät osoittautuvat vähäpätöisiksi, ellei ihmiskunta pysty varmistamaan sitä, että maapallomme säilyy elinkelpoisena myös tuleville sukupolville. Itse asiassa taloudellisen kasvun ideologia ja jatkuva kilpailu yksilöiden, yritysten ja kansakuntien kesken näyttää olevan keskeisenä syynä siihen, että olemme ajautuneet keskelle ekologista kriisiä, jonka seuraukset saattavat olla kohalokkaat. Suomessakin ajatellaan taloudellisen kasvun olevan jokaisen suomalaisen menestyksen ja hyvinvoinnin takaaja. Tosiasiassa jatkuvan kasvun ja kilpailun ideologia ei lisää ihmisten onnellisuutta ja hyvinvointia. Ehkä nyt olisi jo korkea aika kääntää kehityksen suuntaa ja ryhtyä tavoittelemaan aineellisen hyvän ja kuluttamisen sijasta mielekkäämpää ja onnellisempaa elämää. Esimerkiksi Osmo Soininvaaran (2007) mukaan tulojen kasvun tavoittelemisen sijasta kannattaisi hellittää tahtia ja etsiä onnellisemman elämän aineksia esimerkiksi työajan lyhentämisestä sekä laadukkaasta ja kiireettömästä vapaa-ajasta.

Yliopistolaitos voisi näyttää esimerkkiä työelämän parantamisessa. Jatkuvan kilpailun, hios-tamisen ja tehostamisen sijasta yliopistoissa olisi syytä siirtyä inhimillisempään toimintakulttuuriin. Onkin ehdotettu, että yliopistot voisivat olla eräänlaisia vastakulttuurin linnakkeita, jotka vastustavat esimerkiksi nopean ajan tunkeutumista kaikkialle yhteiskunnassa ja jotka pitäisivät yllä hitaan ajan ideaalia. (Ylijoki & Aittola 2005, 12.) Kuten Ylijoki ja Aittola ovat todenneet, hitaan ajan vaatimus ei kuitenkaan tarkoita kehotusta laiskuuteen ja tehottomuuteen vaan sen hyväksymistä, että kaikkea tärkeää ei voi saavuttaa nopeasti. Ollakseen hyvää akateeminen työ edellyttää paneutumista, pitkäjänteisyyttä ja syvällistä perehtymistä, toisin sanoen hidasta aikaa.

Lähteet

Acatiimi 2003/2. Yliopistoille kolmas tehtävä – miten käydyin-tehtävien? [http://www.acatiimi.fi/2003/2_03/2_03n.htm]

- Acatiimi* 2004/2. Jotain vanhaa, jotain uutta. Yliopistojen kolmas tehtävä. [http://www.acatiimi.fi/2004/2_04/2_04d.htm]
- Aho, E. 2004. Osaamiskilpailussa menestyään koko innovaatioympäristöä kehittämällä. *Tieteessä tapahtuu* 6/2004, 3–4.
- Allardt, E. 2002. Tiedeyhteisö ja vallankäyttö. Teoksessa S. Karjalainen & V. Launis & R. Pelkonen & J. Pietarinen (toim.): *Tutkijan eettiset valinnat*. Helsinki: Gaudeamus, 299–315
- Allardt, E. 1982. Yliopiston tehtävät yhteiskunnassa. *Kanava* 10 (6), 338–341.
- Altbach, P. G. 2004. Globalisation and the University: Myths and Realities in an Unequal World. *Tertiary Education and Management* 10, 3–25.
- Huusko, M. 2006. Yliopiston mahdollisuus. Teoksessa J. Ursin & J. Välimaa (toim.): *Korkeakoulutus teoriassa. Näkökulmia ja keskustelua*. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Häyrinen-Alestalo, M. & Peltola, U. 2006. The problem of a market-oriented university. *Higher Education* 52 (2), 251–281.
- Kankaala, K. & Kaukonen, E. & Kutinlahti, P. & Lemola, T. & Nieminen, M. & Välimaa, J. 2004. *Yliopistojen kolmas tehtävä?* Helsinki: Edita.
- Klein, N. 2003. *No Logo. Tähtäämissä brändivaltiaat*. Viborg: WSOY.
- OPM 2001:28. Korkeakoulujen alueellisen kehittämisen työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita. 28:2001. Helsinki. Yliopistopaino.
- Patomäki, H. 2007. *Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot*. Helsinki: WSOY.
- Raivola, R. 2005. Korkeakoulutuksen maailma – Kulttuurinvaihdosta liiketoiminnaksi. *Korkeakoulutieto* 1/2005, 24–29
- Saxén, L. 2002. Tieteellä on vaikuttavuutta. *Tieteessä tapahtuu* 8/2002, 3–4.
- Soininvaara, O. 2007. *Vauraus ja aika*. Helsinki: Teos.
- Virtanen, I. 2002. *Yliopistojen kolmas tehtävä*. Kunnallistalouden kehittämissäätiö. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Ylijoki, O-H. & Aittola, H. 2005. Johdanto: hyvää akateemista työtä etsimässä. Teoksessa H. Aittola & O-H. Ylijoki (toim.): *Tulohajuttua autonomiaa. Akateemisen työn muuttuvat käytännöt*. Helsinki: Gaudeamus.

Kirjoittaja on kasvatustieteen tohtori ja erikoistutkija Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksella.